

UNDERSØKELSE OM SAMLIVSBRUDD BLANT SMÅBARNFORELDRE

Konfliktfylte brudd i fire av ti barnehager

78 prosent mener konflikten har rammet barnet i negativ retning.

Hvert år opplever 25.000 norske barn at foreldrene går fra hverandre. Mange av disse er i barnehagealder. I en undersøkelse barnehage.no har gjennomført i 817 private barnehager, svarer 69 prosent av barnehagene at de har opplevd samlivsbrudd mellom foreldre i 2012.

Det går åpenbart ikke like smertefritt for alle når bruddet er et faktum. 42 prosent av barnehagene i undersøkelsen har nemlig opplevd samlivsbrudd som har ført til konflikt mellom foreldrene i år — og blant disse har halvparten opplevd at konflikten har vært så alvorlig at tredjepart, som for eksempel politi eller barnevern, har vært koblet inn.

Negative konsekvenser. Tidlig i høst publiserte Folkehelseinstituttet en rapport som konkluderte med at konflikt mellom foreldre kan ha alvorlige konsekvenser for barna.

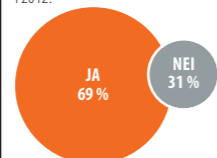
Omtrent ett av ti norske barn mellom 6 og 15 år bor i husholdninger der foreldrene er i konflikt med hverandre. Studiene som er gjort på området — de fleste fra Nord-Amerika og kun et fåtall fra Norge og Norden — tyder på at foreldrekonflikt har negative konsekvenser for barna.

Foreldrekonflikt er forbundet med høyere nivå av depresjon, angst og aggresjon, selvskadingsatferd, lavere selvtilit, dårligere psykisk helse, skoleprestasjoner og mellommenneskelige relasjoner — og rusproblemer. Det er likevel viktig å huske at foreldrekonflikt og samlivsbrudd har ulik effekt på barn, avhengig av deres alder og utvikling, sa divisjonsdirektør Ellinor F. Major ved divisjon for psykisk helse ved instituttet, da rapporten ble offentliggjort.

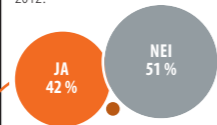
Rapporten avdekket dessuten at det er behov for mer forskning som viser effekten av samlivsbrudd på de minste barna.

Skadelig for barna. Det er likevel hevet over tvil at også de minste barna påvirkes av foreldrenes konflikter. I undersøkelsen til barnehage.no svarer 78

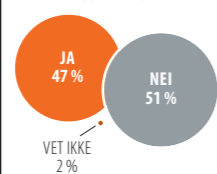
HAR BARNEHAGEN OPPLEVD SAMLIVSBRUDD MELLOM FORELDRE I 2012?

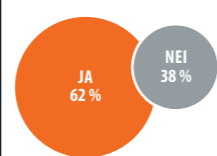
HAR BARNEHAGEN OPPLEVD SAMLIVSBRUDD SOM HAR FØRT TIL KONFLIKT MELLOM FORELDRENE I 2012?

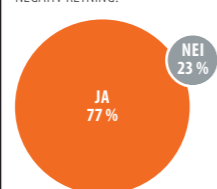
HAR BARNEHAGEN OPPLEVD KONFLIKTER SOM HAR VÆRT SÅ ALVORLIG AT TREDJEPART (F. EKS. BARNEVERN ELLER POLITI) HAR VÆRT KOBLT INN?

ER BARNEHAGEN DRATT INN – ELLER FORSØKT DRATT INN – SOM PART I KONFLIKT MELLOM FORELDRE?

OPPLEVER BARNEHAGEN AT KONFLIKTEN HAR RAMMET BARNET I NEGATIV RETNING?

prosent av barnehagene som har opplevd konfliktfylte brudd, at konflikten har rammet barnet i negativ retning.

Tallene overrasker ikke familieterapeut May Stemland ved familievernkontoret i Bodø. Hun har 25 års erfaring med meklings mellom småbarnsforeldre som går hver til sitt.

– Forskingen er enig om at foreldrekonflikter er skadelig for barn. Jeg har ofte blitt forundret over at foreldre ikke tar dette inn. Men andre følelser blir tydeligvis så sterke at de overskygger fornuften, sier Stemland.

– Hvilke følelser?
– Skuffelse, sinne, fortvilelse. For de fleste går det over, men for noen varer det dessverre gjennom hele barndommen.

Målet er gode brudd. Alle par som har felles barn må til meklings hos familievernkontoret ved brudd — men det er bare foreldrene selv eller domstolen som kan bestemme hvem som skal ha samvær med barna etter bruddet.

I 2010 ble det ifølge Statistisk Sentralbyrå gjennomført 20 550 meklings ved familievernkontor. 7 599 gjaldt separasjon/skilsmiss, mens 6 258 gjaldt samboerbrudd.

May Stemland opplyser at Familievernkontoret i Bodø gjennomførte 386 meklings mellom foreldre med felles barn i 2011 — og i 131 av disse tilfellene var konflikten så alvorlig at foreldrene vurderte å la domstolen avgjøre samværsrett.

– Målet med meklings er å få gode bruddsituasjoner. Det er godt for barna å se at foreldrene kan snakke sammen. De må i alle fall unngå de verste utbruddene og kjefting på hverandre mens barna er tilstede, sier hun og legger til:

– Men vi vet at det skjer noe med barna i den fasen, så vi oppfordrer derfor foreldre å informere barnehage og skole ved brudd.

Råd til barnehagene. Stemland mener det er viktig at barn som opplever samlivsbrudd følges opp av barnehagen. Men kun 44 prosent av barnehagene oppgir i undersøkelsen at de har en plan for

FOTO: ISTOCKPHOTO

” Forskingen er enig om at foreldrekonflikter er skadelig for barn. Jeg har ofte blitt forundret over at foreldre ikke tar dette inn. Men andre følelser blir tydeligvis så sterke at de overskygger fornuften.

May Stemland, familieterapeut

ekstra oppfølging av barn som opplever samlivsbrudd.

– Vi vet hvor viktig stabilitet, ro og tilknytning er for de minste barna (0-3 år). Fravær av dette kan ødelegge dem for livet — og barn kan gå tilbake utviklingsmessig som følge av foreldrekonflikter, advarer Stemland.

Hun mener barnehagene kan bidra til stabilitet med rutiner, trygghet og bekreftelse — og formidle bekymring for barna til foreldrene.

– Faren med de eldste barna i barnehagen er at de ofte setter seg selv i fokus, og derfor kan tro at

Familieterapeut. May Stemland er daglig leder ved Familievernkontoret i Bodø.
FOTO: FRODE ANTONSEN

det er deres feil at foreldrene går fra hverandre. Derfor er også de sårbare for konflikter, sier familieterapeuten.

Hun anbefaler barnehagene til å bidra til å ta fra barna skyld, forklare ting og alminneliggjøre reaksjoner som sinne og gråt.

– Det er viktig å huske at krangling og konflikter mellom foreldre som ikke går fra hverandre, også er skadelig for barn. Det er det veldig mange barn som opplever, og for noen av disse er det kanskje bra at mor og far skilles, påpeker Stemland.

Legg en plan. Styreleder Siv Lyngtun i Aleneforeldreforeningen oppfordrer barnehagene til å ha en plan for hvordan man skal håndtere et samlivsbrudd. – Ha gjerne rutine på å innkalle foreldrene til et møte, er rådet hennes.

Må sikre barnets rettigheter

Barnehagen har et stort ansvar for å sikre at barnets rettigheter blir ivaretatt ved et samlivsbrudd.

Tekst: IRIS LYNGMO

Det sier styreleder i Aleneforeldreforeningen, Siv Lyngtun. Hun er overrasket over å høre at så mange barnehager ikke har en klar plan for hvordan de skal håndtere en skilsmisse.

– Samlivsbrudd er ingen ny trend i samfunnet. I barnehagene jobber det fagfolk som bør vite hvordan man håndterer en slik situasjon, sier Lyngtun.

Kreve dokumentasjon. Hun frykter barnehagene kan begå store overtramp i en konfliktfylt skilsmisse dersom man ikke har gode rutiner for hvordan man skal håndtere når foreldre flytter fra hverandre.

– Jeg har dessverre vært borti flere saker hvor barnehagene ikke har håndtert en konflikt på en bertryggende måte. Det gjelder spesielt i barnefordelingssaker hvor den ene forelderen ikke skal ha samvær med barnet. Likevel har barnet blitt utlevert. Noe som i verste fall kan være en alvorlig trussel mot barnet. For selv om foreldrene har opplysningsplikten, vil det finnes noen få som tilbake-

holder relevant informasjon. Det holder ikke at den ene parten gir en slik beskjed muntlig. Barnehagen skal kreve dokumentasjon på rettighetene som foreldrene framsetter, påpeker Lyngtun.

Hun understreker at ansatte i barnehagene har god kompetanse på å se barnet og ivareta barnets beste i en konflikt.

– Det er samarbeidet mellom foreldrene og barnehagen jeg mener kan bli mye bedre.

To hjem. Styrelederen i Aleneforeldreforeningen oppfordrer barnehagene til å ha klare kjøreregler for å unngå at barnehageansatte blir en part i konflikten.

– Det kan være lurt innkalle foreldrene til en samtale der man klargjør rollene, slik at man unngår misforståelser og hvor barnets beste blir ivaretatt. Det er viktig at foreldrene spiller med åpne kort overfor barnehagen, sier hun.

Lyngtun påpeker at ved samlivsbrudd hvor et barn er involvert, blir en husstand til to. Da må også barnehagene forholde seg til to hjem.

– Det gjelder alt fra beskjeder som gis, innkalling til foreldremøte, til hvem barnet lager julegaver til og inviterer til påskefrokost. Dersom bare den ene forelderen er involvert, vil det virke svært sårende både for barnet og forelderen. Hvem skal for eksempel barnet velge å gi den flotteste julegaven til? Det er

mange hensyn man må ta. Men barnehagens ansvar er først og fremst rettet mot barnets beste, også når det gjelder håndteringen av foreldresamarbeidet. Barnehagen må ikke velge side, men forholde seg nøytralt, kreve dokumentasjon og handle etter de retningslinjer som lovverket gir.

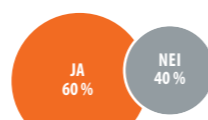
Ikke nøytrale nok. Foreningen 2 Foreldre (F2F) er heller ikke overrasket over at så mange samlivsbrudd oppleves som dramatiske.

– At presumptivt intelligente og empatiske mennesker kan gå langt i å gjøre dumme valg i viktige avgjørelser knyttet til selve samlivsbruddet, er noe vi som forening opplever eksempler på hver eneste dag, sier styreleder Roger Sollied Johansen.

Han mener det er spesielt viktig at barnehagene ikke lar seg bruke som vitner eller sakkyndige, men sørge for å samarbeide likt med begge foreldrene. Det har han ikke alltid hatt like god erfaring med.

– Dessverre ser vi for mange barnehageansatte som identifiserer seg for mye med den ene parten, og som derfor ikke klarer å forholde seg nøytrale. Slike barnehageansatte som ikke er profesjonelle nok, legger dessverre ytterligere stein til byrden for foreldre og barn som allerede kan være i en svært vanskelig situasjon, sier Johansen.

HAR BARNEHAGEN RUTINER FOR Å HÅNDTERE SAMLIVSBRUDD BLANT BARNEHAGENS FORELDRE?

BESKRIV KORT HVA DISSE RUTINENE INNEBÆRER:

• Vår HMS skal sikre at personalet i barnehagen har nok kunnskap om hvordan barnehagen skal forholde seg til foreldre som ikke bor sammen. Sikre at barnehagen oppfyller sin informasjonsplikt, veiledningsplikt og taushetsplikt i forhold til foreldrene. Sikre ivaretagelse av barnet i forbindelse med samlivsbrudd.

• Vi innkaller til et møte med foreldrene der vi legger våre rammer for samarbeidet framover. Vi skal samarbeide godt med begge foreldrene til barnets beste. Vi ønsker ikke å bli dratt inn i en konflikt og vi aksepterer ikke at man snakker nedsettende om den andre parten i garderoben osv. Vi ber om kopi av samværsavtale når den foreligger.

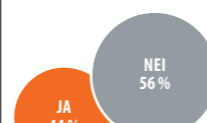
• Vi har utarbeidet et felles skjema for alle kommunale og private barnehager i kommunen «informasjonsskjema ved samlivsbrudd» hvor foreldre skal skrive på hvem barnet bor hos, foreldreansvar, betaling av regning, lov til å hente barnet, samvær hos mor/far, skifte av samvær, informasjonsrutiner...

• Vi skal hele tiden ta barnets side, vi er barnets «advokat». Passe på at vi er pedagoger og ikke terapeuter. Vise foreldrene hvor de eventuelt kan henvende seg for å få mer hjelp utover det barnehagen kan by på. Hele tiden passe på at barnet har det bra i barnehagen og alltid kan snakke med en voksen om ting som er vanskelig.

• Barnehagen bruker materiellpakken «Ett barn – to hjem» som hjelp i arbeidet med barn som opplever samlivsbrudd. I dette arbeidet bruker vi følelseskort og leser bøker som handler om følelser som sinne og tristhet. I tillegg snakker vi mye med barnet for å få en bedre forståelse av hva barnet trenger av hjelp.

• Vi tar samtale med foreldrene hver for seg, når vi får vite om bruddet. Vi forklarer viktigheten av å samarbeide til det beste for barnet, og prøve å skjeme barnet mest mulig fra konflikten. Vi følger nøye med barnet. Hvis vi oppdager forandring i oppførselen hos barnet, så tar vi en samtale med foreldrene. Hvis barnet fortsetter sin negative atferd og vi mener det er alvorlig nok, kontakter vi barnevernet.

OPPLEVER BARNEHAGEN USIKKERHET I FORHOLD TIL HVORDAN DEN SKAL FORHOLDE SEG TIL EN KONFLIKT MELLOM FORELDRE VED SAMLIVSBRUDD?

BESKRIV KORT HVA DENNE USIKKERHETEN BESTÅR I:

• Hvordan forholde seg nøytral til konflikten, samtidig som en skal få frem barnets behov.

• Hvordan håndtere situasjoner og hva er regelverket? Hvem kan hente? Når? Foreldrerett, omsorgsrett osv. Snakke stygt om hverandre foran barna. Praktiske ting som syke barn, fri, mangel av tøy osv.

• Generelt et utfordrende tema! Foreldre bruker lett barnehagen til sin fordel og for å svarte den andre. Lett å trække feil dersom man ikke opptrer profesjonelt. Lett å falle i fellen ved å «like» den ene best.

• Balansen mellom å bry seg og bry seg om. Vi fokuserer på barnets beste og prøver å holde oss utenfor foreldrenes forhold til hverandre. Har også vært usikker i forhold til hvem som kan hente barnet, når man venter på en rettskjennelse. Skulle ønske barnehagene kunne få klar instruks fra en uavhengig part når det er slike alvorlige saker.

• Hvordan skal vi håndtere det når foreldrene ikke kommuniserer. De vet ikke hva som skjer i hverandres hjem, og vi blir «søppelkasse».

• Usikkerheten går på vår rolle når det går mot rettsak om foreldreansvar. Vi har opplevd at ventetiden før saken kommer opp kan være vanskelig.

• Vi ser det ikke som vår oppgave å gå inn i noen konflikt. Hvis vi ser at barnet er rammet av konflikten forteller vi dette til foreldrene og ber de ta kontakt med familie-teamet for å få hjelp. Vi opplever at flere følger dette rådet. Vi har ekstra fokus på barnet i slike perioder.

• Hva skal pappa informeres om? Hva skal mamma informeres om? Hvor mye skal barnehagen ha ansvar for, for eksempel kler som kun skal brukes når barnet er hos pappa og mottsatt.

• Korleis ein skal få foreldre til å sjå barnets behov når konfliktnivået er stort – og dei kun er i stand til å agere ut frå eigne vaksenbehov.

• Kan være vanskelig å ivareta og balansere alle parters behov for oppmerksomhet, hjelp og støtte i denne fasen

Tekst: FRODE ANTONSEN

Barnehagene usikre i konflikt

Undersøkelsen viser at 44 prosent av barnehagene opplever usikkerhet i forhold til hvordan den skal forholde seg til en konflikt mellom foreldre ved samlivsbrudd.

Det synes ikke advokat Cathrine Berntsen i PBL (bildet) er rart. Hun må ofte gi råd til barnehager om hvordan de skal forholde seg til foreldre som skilles.

Usikkerheten dreier seg om hvem som har rett til å hente og levere i barnehagen, og hvem barnehagen skal forholde seg til ved informasjonsutveksling.

– Vi har mange slike saker, og dette har alltid vært et problem for barnehagene. Spørsmålene vi får er stort sett knyttet til retten til å nekte den andre forelderen å hente i barnehagen og barnehagens informasjonsplikt, kommenterer Berntsen.

Her er noen retningslinjer hun anbefaler barnehagene å følge:

HENTING/LEVERING

- ✓ Den som barnet bor fast hos, har rett til å bestemme hvem som kan hente og levere barnet.
- ✓ Den som har samværsrett, kan bestemme hvem som skal hente og levere i sin periode.
- ✓ Når det ikke er avgjort hvem barnet skal bo fast hos, anbefaler vi at barnehagen forholder seg til den barnet faktisk bor fast hos. Den bestemmer, inntil saken eventuelt er avgjort i en rettssak.
- ✓ Ved delt bosted bestemmer foreldrene like mye.

– Mange foreldre viser til privatrettslige samværsavtaler og hevder at bostedsforelder må forholde seg til denne. Barnehagen kan ikke håndheve tvist om denne type avtaler. Så dersom den som barnet bor fast hos bestemmer at den andre forelderen ikke lenger får hente barnet i barnehagen, må barnehagen forholde seg til dette — selv om barnehagens inntrykk er at en av partene saboterer samværsretten. Uenighet om omfanget av samværet må i disse tilfellene bringes inn for andre instanser, i ytterste konsekvens domstolen, forklarer Berntsen.

Dersom det foreligger dom eller rettsforlik som angir når samvær skal finne sted, og samværet faller inn under hente- og bringetidspunkt i barnehagen, må barnehagen kunne utlevere barnet i tråd med dom eller rettsforlik uavhengig av bostedsforelders beskjeder.

INFORMASJON

- ✓ Dersom begge foreldrene har foreldreansvar — noe begge får automatisk om de bodde sammen da de fikk barnet — skal barnehagen holde begge løpende informert om forhold som berører barnet.
- ✓ Barnehagen er ikke forpliktet til å holde separate foreldremøter, men det kan være tilrådelig dersom konfliktnivået er veldig høyt.
- ✓ Biologiske foreldre uten foreldreansvar har rett til informasjon om barnet når de henvender seg til barnehagen. Barnehagen kan nekte å gi informasjon dersom den mistenker at informasjonen skal brukes på en måte som er til skade for barnet.

– Det er viktig å huske at alt barnehagene vet om den andre forelderen er taushetsbelagt. Unntak kan tenkes hvor hensynet til barnets levestituasjon tilsier at barnehagen bør gi informasjon til den andre forelderen. Barnehagen bør imidlertid konsultere med rådgiver eller advokat før slik informasjon gis, sier Berntsen.

BARNEHAGEN SOM PART

I undersøkelsen til barnehage.no oppgir 62 prosent av barnehagene som har opplevd konfliktfylte brudd i 2012 at barnehagen er dratt inn — eller forsøkt dratt inn — som part i konflikten mellom foreldrene.

– Det er mange barnehager som blir kontaktet av foreldrenes advokater som ber barnehagen om redigjøre om barnets utvikling. Det er uproblematisk så lenge det gis informasjon om barnet som foreldrene likevel har krav på. Barnehagen er imidlertid ikke forpliktet til å skriftliggjøre slike redigjøre. Dersom barnehagen skal gi ut informasjon til advokat i slike tilfeller, bør barnehagen be advokat fremlegge fullmakt som viser at han/hun representerer vedkommende forelder, sier Berntsen.

– Barnehagen kan oppleve at en av partenes advokat ber om at barnehagepersonell vitner under rettsak mellom foreldrene. Dersom barnehagen mener at frivillig fremmøte er egnet til å skape inntrykk av at barnehagen har valgt side i saken, kan barnehagen be om at man eventuelt blir stevnet som vitne. Da er man pliktig å møte, og bevarer kanskje i større grad inntrykket av å ikke ha tatt stilling i saken.

Må ha en plan. Alle barnehagene burde lage sine egne retningslinjer for hvordan de skal håndtere et samlivsbrudd til det beste for barnet, sier psykolog og professor Ingunn Størksen.
FOTO: ELISABETH TØNNESEN

Professor: – Lytt til barnet

Barn som opplever samlivsbrudd har økt risiko for problemer. Barnehagen har en viktig rolle med å hjelpe barnet ut av krisen.

– På kort sikt vil man kunne se reaksjoner hos mange barn og ungdommer. Det at foreldrene går i fra hverandre er en dramatisk hendelse som kan skape tristhet, utrygghet og frustrasjon. Men dersom voksne hjemme, i barnehage, skole og SFO er støttende er det bedre sjanser for at barnet kan komme seg gjennom denne krisesituasjonen på en god måte, sier psykolog og forsker, Ingunn Størksen.

Snakk med barna. Hun har sammen med Eivind Skeie gjennom forskningsprosjektet Bambi utarbeidet veiledningsmateriellet «Ett barn – to hjem» for barnehageansatte. Her gir de blant annet råd til barnehagene om hvordan de skal håndtere et samlivsbrudd.

– Generelt oppmuntrer vi ansatte til å snakke med barnet om situasjonen slik at samlivsbruddet ikke blir et tabu-tema.

Størksen har et inntrykk av at mange barnehager ikke vet hvordan de skal håndtere et brudd, da spesielt når bruddene er konfliktfylte.

– Veldig mange har et ønske om å hjelpe barna, men de har få konkrete planer og verktøy for hvordan de skal gå frem. Dermed blir det litt tilfeldig hvordan de jobber med denne problematikken. Ansatte i barnehagen er i en god posisjon til å hjelpe, siden de selv ikke står i en krisesituasjon — slik som foreldrene ofte gjør ved samlivsbrudd, påpeker hun.

Har ingen plan. Undersøkelsen som barnehage.no har gjennomført i 817 barnehager viser at bare 44 prosent ikke har en plan for hvordan man skal håndtere et samlivsbrudd. 56 prosent av barnehagene har det ikke.

– Det stemmer for så vidt godt med vår forskning og våre inntrykk fra praksisfeltet. Vi har også opplevd å snakke med ansatte som sier de har en plan for oppfølging. Når vi ber om å få se denne planen, så er den ikke alltid konkret nedskrevet noe sted, sier Størksen.

Hun anbefaler sterkt barnehagene å lage en plan.

– Det å samarbeide med foreldre som kanskje står i en konflikt kan være krevende, og det er viktig at barnehagene har en plan for likeverdig samarbeid med de to — til barnets beste. Alle foreldre ønsker alt godt for barna, og dette er et bra utgangspunkt for videre samarbeid mellom de to foreldrene og barnehagen.

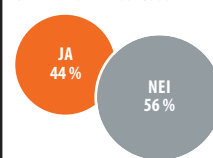
Åpen plan. Ifølge Størksen bør planen være konkret og åpen ettersom alle samlivsbrudd er forskjellige.

– Det må være rom for noen grad av fleksibilitet, særlig i forhold til å følge barnets behov.

Hun påpeker at det er viktig at de ansatte selv «eier» sin egen strategi og har reflektert over ulike handlingsalternativer i planen de utarbeider.

– Et viktig råd jeg vil gi til barnehagene er å følge barnet. Det er viktig å finne en balanse mellom å være åpen for å snakke når temaet dukker opp i hverdagen, men også at det er rom for å la være å snakke om det som er vondt og vanskelig. Ingen barn skal presses til å snakke hvis de ikke er klar for det, understreker hun.

HAR BARNEHAGEN EN PLAN FOR EKSTRA OPPFØLGING AV BARN SOM OPPLEVER SAMLIVSBRUDD?

BESKRIV KORT HVILKE PLANER BARNEHAGEN HAR:

- Observasjoner av barnet, personalet skal være en trygg grunnmur for barnet. Vi skjærer barnet om foreldrene drar konflikten inn i barnehagen. Vi snakker om samlivsbrudd i samlingsstunder, leser bøker og gir ekstra mye kjærlighet til barnet.

- Vi følger de opp med tettere oppfølging i hverdagen, lager situasjoner hvor vi kan prate om det som skjer og er mer fysisk nær barnet og bekrefter ofte at vi også, i tillegg til mor og far, er glade i de.

- Barnet må få kunne fortelle om det som er vanskelig. Vi har bøker vi leser som omhandler tema. Vi oppfordrer foreldrene til å snakke med barnet om det skjer på en «nøytral» måte. Mange foreldre forteller barna ingen ting, men barna merker selvfølgelig at noe er galt.

- Være ekstra oppmerksom og observere barnet. Tilby trøst, omsorg og et fang ved behov. Tett dialog med foreldrene i forhold til hvordan det går i barnehagen. Oppfølgingen skjer ut fra barnets behov og ståsted.

- Informer alle ansatte, slik at alle kan ta godt vare på barnet ute som inne. Være oppmerksomme på at barn går inn og ut av sorg. Være der for barnet, svare så rølig man kan når sorgen kommer.

- Skriver og registrerer endringer hos barnet. Diskuterer barnet og dets situasjon i personalgruppen. Tar kontakt med foreldrene om det foreligger endringer.

- Vi prøver å ta oss tid til barne-samtale, rolig stund og følger barnets utvikling litt næyere opp gjennom observasjon. Dette er ikke fastlåst men vurderes fra situasjon til situasjon. Det er ikke alle samlivsbrudd som er maksimalt krise.

- Planen gjelder for barn med en vanskelig hjemmesituasjon generelt og ikke samlivsbrudd spesielt. Gi barnet tid alene med voksen slik at det er rom for barnet å prate hvis det vil. Ha ekstra fokus på adferd, ser vi endringer, følelses-utbrudd, mer stille, lukker seg? Snakk med foreldre om barnets adferd hjemme, søvnn, matvaner, adferd osv.